

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ZURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BDF/202/14/89

URYNKOWIENIE GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ W OPINII SPOŁECZNEJ - WRZESIEŃ 1989 R.

Komunikat z badań

Warszawa, październik 1989 r.

We wrześniowym sondażu¹ CBOS podjął próbę pomiaru reakcji społeczeństwa na wprowadzony od 1 sierpnia br. rynkowy system ustalania cen artykułów spożywczych. W badaniu pytano m.in. o potrzebę, czas i powody wprowadzenia urynkwienia gospodarki żywnościowej, szanse stabilizacji cen produktów spożywczych i rynku żywnościowego, a także kto najbardziej skorzystał na tej operacji.

1. Konieczność urynkwienia gospodarki żywnościowej

Wyniki sondażu wskazują, że opinie na temat wprowadzonego urynkwienia gospodarki żywnościowej są zróżnicowane. Zdaniem 39,4% respondentów "było to konieczne", 25,9% - "należało z tym poczekać", 16,1% - "w ogóle nie należało tego robić", a 18,3% nie miało wyrobionego zdania w tej kwestii². A zatem znacząca część społeczeństwa widzi potrzebę zmian systemu ustalania cen.

Konieczność zmian dotychczasowych mechanizmów w gospodarce żywnościowej relatywnie częściej dostrzegali rolnicy (51,5%) oraz mieszkańcy wsi (46,6%) niż miast (34,8%). Najczęściej pogląd ten podzielali członkowie "Solidarności" IR (57,5%), osoby z wyższym wykształceniem (53,2%), należący do PZPR (52,9%), dobrze sytuowani (50,9%) oraz deklarujący duże zainteresowanie polityką (50,5% tab.1 aneksu).

Przeciwko urynkwieniu opowiadali się głównie robotnicy niewykwalifikowani (29,4%) oraz emeryci i renciści (26,3%). Znaczna część gospodyń domowych (38,9%) nie udzieliła odpowiedzi na pytania.

2. Czy urynkwienie równa się kolejnej podwyżce cen?

Od kilku lat, po każdej podwyżce cen żywności pytamy respondentów o motywy ich wprowadzenia. Porównanie odpowiedzi

¹ "Aktualne wydarzenia (14)" - badanie zrealizowano w dniach 13-15 września br. na reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie udziałowej dorosłej ludności (999 osób).

² W całym opracowaniu pominięto "brak danych", dlatego procenty nie sumują się do 100.

na ten temat oraz o powód wprowadzenia urynkwienia gospodarki żywnościowej wskazuje, iż badani uzasadniali przeprowadzenie tych operacji podobnie. Najczęściej zgadzali się z poglądem, że "rząd chciał zasłonić własną nieudolność" (tab.1). Można zatem sądzić, że w świadomości znacznej części społeczeństwa urynkwienie było kolejną, tym razem na nienotowaną dotąd skalę, podwyżką cen.

Tabela 1

w procentach

Motywy wprowadzenia podwyżek cen oraz urynkwienia gospodarki żywnościowej	Odpowiedzi badanych oceniających		
	podwyżki cen		urynkwienie gospodarki
	IV '86	II '88	IX '89 r.
Rząd chciał:			
- zasłonić własną nieudolność	30,4	41,3	37,5
- zdobyć pieniądze na własne cele	14,5	10,0	8,1
- poprawić sytuację na rynku	30,2	21,0	24,0
- dostosować ceny do rzeczywistych kosztów produkcji	23,0	26,9	29,2

Potwierdza tę tezę analiza odpowiedzi ankietowanych na pytanie: czy aktualne ceny produktów rolnych dla rolników są opłacalne. Równie często wyrażano pogląd o opłacalności (40,1% wskazań), jak i nieopłacalności (39,6%) produkcji rolnej. Odpowiedzi twierdzącej częściej niż przeciętnie udzielali mieszkańcy miast (45,4%) oraz członkowie PZPR (57,2%), negatywnej zaś rolnicy indywidualni i osoby pomagające w gospodarstwie rolnym (67,0%).

Badania przeprowadzone przez CBOS potwierdzają, że sierpniowe urynkwienie przyczyniło się do pogorszenia i tak już trudnych warunków materialnych życia społeczeństwa (tab. 3 aneksu). W porównaniu z lipcem br. we wrześniu wzrósł zarówno odsetek badanych określających je jako złe bądź bardzo złe (z 77,3 do 84,3), jak i stwierdzających pogorszenie własnej sytuacji materialnej (z 42,4 do 47,6%; tab.3 aneksu).

Narasta poczucie materialnej deprivacji społeczeństwa. Jednak nie pogorszyły się nastroje społeczne. W związku z wyborem nowego rządu odżyły nadzieje na poprawę w wielu istotnych dla ludzi sprawach³.

3. Przewidywania społeczne stabilizacji cen żywności i zaopatrzenia rynku

Rozkład odpowiedzi na pytanie, jak w najbliższych tygodniach będzie się kształtowała sytuacja z cenami i zaopatrzeniem rynku w żywność, przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

w procentach

Przedmiot oceny	Opinie badanych				
	będzie coraz gorzej	nic się nie zmieni	chwilowo się pogorszy, ale potem będzie się poprawiało	nastąpi szybka poprawa	trudno powiedzieć
Ceny żywności	45,0	21,8	20,6	1,6	10,9
Zaopatrzenie rynku w żywność	27,7	30,4	24,6	4,3	12,7

Respondenci nie wierzą, że w krótkim czasie nastąpi stabilizacja cen i poprawi się zaopatrzenie w produkty spożywcze. Prawie połowa badanych przewiduje dalsze podwyżki cen żywności, ponad 1/4 - pogorszenie zaopatrzenia rynku - "będzie coraz gorzej". Jedynie 1/5 badanych uważa, że po chwilowym pogorszeniu będzie się poprawiało z cenami, a 1/4 - z zaopatrzeniem.

Warto zwrócić uwagę, że rolnicy, producenci żywności rzadziej (35,5%) niż pozostali przewidują podwyżki cen (tab. 4 aneksu).

Największymi optymistami co do stabilizacji cen żywności i poprawienia się rynku żywnościowego są inteligencja

³ "Nastroje społeczne - wrzesień '89". Komunikat CBOS, wrzesień 1989 r.

i robotnicy wykwalifikowani. Co trzeci uważa, że podwyżki cen i pogorszenie zaopatrzenia są chwilowe, ale "potem będzie się poprawiało" (tab.4 aneksu).

Przewidywania te są zbieżne z poglądami w sprawie materialnych warunków życia społeczeństwa. W ciągu najbliższych dwóch lat 30,9% badanych spodziewa się ich poprawy, 33,7% - dalszego pogorszenia, 20,7%, że pozostaną bez zmian (14,6% nie ma wyrobionego zdania). W lipcowym sondażu wskaźniki te przedstawiały się następująco: 17,0% respondentów oczekiwało poprawy, 47,6% - pogorszenia, 21,6% uważało, że się nie zmienia (nie odpowiedziało 13,8%).

4. Kto skorzystał na urnykowieniu?

Opinie w tej sprawie są jednoznaczne. Za ledwie 5,2% badanych uważa, że skorzystali wszyscy, całe społeczeństwo, natomiast, że pośrednicy (handlarze) - 90,1%, przemysł przetwórczy - 57,6%, spółdzielczość - 55,5%, pracownicy handlu - 48,9%, rząd - 40,7%, rolnicy - 37,2% respondentów.

Zatem, jak widać, w świadomości społecznej istnieje powszechne przekonanie, że skorzystali najbardziej pośrednicy w obrocie żywnością, a nie jej wytwórcy i konsumenci.

Mieszkańcy wsi wyraźnie rzadziej (27,5%) niż pozostali wskazywali na rolników indywidualnych jako tych, którzy skorzystali na wprowadzeniu rynkowego systemu sprzedaży oraz wolnych cen na żywność.

Warto zwrócić uwagę, że w opinii znacznej części badanych na wprowadzeniu urnykowienia skorzystał również rząd (40,7%). Pogląd ten wyraźnie częściej podzielali respondenci z wykształceniem podstawowym i zawodowym (odpowiednio 45,4 i 44,3%) niż z wyższym (19,4%). Podobną tendencję daje się zauważyć wśród deklarujących duże zainteresowanie polityką: im jest ono większe, tym rzadziej wskazuje się na rząd jako na tego, który na zmianach skorzystał.

Wyniki sondażu wskazują, że respondenci za "drożyznę żywności" skłonni są obwiniać:

- pośredników (handlarzy) - 86,7%
- rząd - 63,1%
- przemysł przetwórczy - 53,0%
- spółdzielczość - 51,3%
- pracowników handlu - 36,2%
- rolników - 24,2%
- całe społeczeństwo - 8,9% badanych.

Spółeczeństwo jest więc dość jednomyślne - winni są pośrednicy w szerokim tego słowa znaczeniu oraz władze.

Cechy demograficzne i przynależność społeczno-polityczna ankietowanych w zasadzie nie różnicują ich opinii w tej kwestii. Nieco rzadziej za wzrost cen żywności obwiniają rząd ludzie z wyższym wykształceniem (50,0%), dobrze sytuowani (55,5%) oraz członkowie PZPR (55,7%). Jedynie co czwarty badany kieruje pretensje za drożyzną do rolników.

x

x

x

Opinie społeczne w sprawie urynkowania gospodarki żywnościowej są zatem zróżnicowane, choć stopień zgody na reformowanie jest wyższe niż można się było spodziewać.

Realnemu pogorszeniu się materialnych warunków życia społeczeństwa nie towarzyszą negatywne zmiany w nastrojach społecznych. Przeciwnie, nadzieje i optymizm wzrosły. Reakcja społeczeństwa na operację urynkowania jest wyjątkowo spokojna, jest to w dużej mierze wynik życzliwego klimatu społecznego wobec nowego rządu.

Znaczna część opinii społecznej zdaje sobie sprawę, że nowe władze nie są w stanie w krótkim czasie zahamować negatywnych procesów w gospodarce, więcej, liczy się z przejściowym pogorszeniem warunków życia i zaopatrzenia w artykuły spożywcze oraz wzrostem cen żywności.

Przyzwolenie na urynkowanie ma jednak charakter warunkowy. Zdaje się wynikać nie tyle z przeświadczenia, że to jedyna skuteczna recepta na likwidację gospodarki niedoboru, co z determinacji, że dłużej tak jak jest dotychczas, być nie może.

Tabela 1

ANEKS

w procentach

Charakterystyka badanych	Urynkowienie gospodarki żywnościowej było:			
	konieczne	należało poczekać	w ogóle nie należało tego robić	trudno powiedzieć
Ogółem	39,4	25,9	16,1	18,3
<u>Wiek</u>				
Do 29	39,2	24,8	14,4	21,6
30-39	40,8	31,3	11,5	16,4
40-49	38,9	26,8	14,0	19,7
50-59	47,9	20,1	18,1	13,9
60 i więcej lat	32,2	23,7	24,2	19,4
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	46,6	21,2	14,0	18,1
Miasto	34,8	28,9	17,5	18,5
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	36,3	20,8	22,4	20,2
Zasadnicze zawodowe	39,0	29,2	14,5	17,3
Średnie	41,1	28,9	11,9	17,8
Wyższe	53,2	27,4	4,8	14,5
<u>Sytuacja materialna badanych</u>				
Zła	37,8	23,1	18,1	21,0
Średnia	38,3	30,3	15,5	15,5
Dobra	50,9	21,8	10,0	17,3
<u>Deklarowane zainteresowanie polityką</u>				
Duże	50,5	24,0	9,7	15,3
Średnie	44,4	30,5	10,3	14,6
Nikłe bądź żadne	28,6	21,8	25,5	24,1
<u>Przynależność do PZPR</u>				
Należący	52,9	24,3	17,1	5,7
Nie należący	38,2	26,1	16,4	19,0
<u>Przynależność do "Solidarności"</u>				
Członkowie "Solidarności"	46,1	23,4	11,7	18,8
Członkowie "Solidarności" Rolników Indywidualnych	57,5	22,5	5,0	15,0
<u>Przynależność społeczno-zawodowa</u>				
Inteligencja	45,0	38,6	6,8	9,1
Pracownicy umysłowi średniego szczebla	50,4	22,9	9,9	16,0
Pracownicy fizyczno-umysłowi	36,8	35,1	12,3	15,8
Robotnicy wykwalifikowani	40,0	30,0	15,0	15,0
Robotnicy niewykwalifikowani	27,1	25,9	29,4	17,6
Rolnicy	51,5	20,1	9,5	18,9
Właściciele prywatnych zakładów	41,7	41,7	0,0	16,7
Emeryci i renciści	31,8	22,9	26,3	18,4
Gospodynie domowe	25,0	19,4	16,7	38,9
Pozostali	30,4	21,7	18,8	29,9

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Co, Pana(i) zdaniem, rząd chciał uzyskać wprowadzając wolne ceny na żywność?				
	poprawić sytuację na rynku	zasłonić własną nieudolność	dostosować ceny do kosztów produkcji	zdobyć pieniądze na własne cele	trudno powiedzieć
Ogółem	24,0	37,5	29,2	8,1	0,8
<u>Wiek badanych</u>					
Do 29	27,0	36,9	27,0	8,6	0,5
30-39	24,0	40,8	28,2	6,9	0,0
40-49	20,4	36,3	36,9	4,5	1,3
50-59	26,4	36,8	27,1	9,0	0,7
60 i więcej lat	21,8	35,5	28,4	11,4	1,9
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	29,8	30,6	30,3	8,5	0,5
Miasto	20,4	42,0	28,4	7,8	1,0
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	27,0	36,6	25,1	9,3	1,4
Zasadnicze zawodowe	23,3	37,4	30,5	8,5	0,3
Średnie	21,7	41,9	28,9	6,7	0,4
Wyższe	19,4	25,8	48,4	4,8	1,6
<u>Sytuacja materialna badanych</u>					
Zła	22,1	39,7	26,9	10,1	1,3
Średnia	24,7	38,3	30,5	5,6	0,2
Dobra	30,0	25,5	34,5	9,1	0,9
<u>Deklarowane zainteresowanie polityką</u>					
Duże	23,5	37,2	33,7	4,6	0,5
Średnie	24,6	38,2	30,8	5,7	0,7
Nikłe bądź żadne	23,9	36,5	25,5	12,6	1,0
<u>Przynależność do PZPR</u>					
Należący	37,1	25,7	31,4	4,3	0,0
Nie należący	22,5	38,8	29,0	8,6	0,9
<u>Przynależność do "Solidarności"</u>					
Członkowie "Solidarności"	21,1	40,6	35,2	3,1	0,0
Członkowie "Solidarności" Rolników Indywidualnych	27,5	45,0	25,0	2,5	0,0
<u>Przynależność społeczno-zawodowa</u>					
Inteligencja	11,4	34,1	45,5	4,5	2,3
Pracownicy umysłowi średniego szczebla	26,0	34,4	37,4	2,3	0,0
Pracownicy fizyczno-umysłowi	22,8	38,6	30,7	7,9	0,0
Robotnicy wykwalifikowani	26,9	38,1	25,6	8,1	1,3
Robotnicy niewykwalifikowani	22,4	44,7	22,4	10,6	0,0
Rolnicy	31,4	27,8	32,0	8,9	0,0
Właściciele prywatnych zakładów	16,7	50,0	16,7	16,7	0,0
Emeryci i renciści	21,2	39,1	26,3	9,5	2,8
Gospodynie domowe	19,4	50,0	22,2	8,3	0,0
Pozostali	18,8	44,9	24,6	11,6	0,0

Tabela 3

w procentach

Dziedziny	Oceny badanych					
	dobra(e)		ani dobra(e), ani zła(e)		zła(e)	
	VII '89	IX '89	VII '89	IX '89	VII '89	IX '89
Sytuacja polityczna	28,9	39,7	38,7	31,4	23,8	19,7
Sytuacja gospodarcza	0,2	1,0	6,0	4,8	92,3	92,8
Materialne warunki życia ludzi	2,6	2,2	17,0	10,5	77,3	84,3
Własne warunki materialne	13,1	11,0	44,4	41,3	42,4	47,6

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka badanych	W najbliższych tygodniach z:									
	cenami żywności					zaopatrzeniem rynku w żywność				
	będzie coraz gorzej	nie się nie zmieni	chwilowo się pogorszy, potem będzie się poprawiać	nastąpi szybka poprawa	trudno przewidzieć	będzie coraz gorzej	nie się nie zmieni	chwilowo się pogorszy, potem będzie się poprawiać	nastąpi szybka poprawa	trudno przewidzieć
Ogółem	45,0	21,8	20,6	1,6	10,9	27,7	30,4	24,6	4,3	12,7
<u>Wiek badanych</u>										
Do 29	48,2	21,6	18,0	2,7	9,5	27,0	32,0	23,0	5,0	11,7
30-39	45,4	19,5	25,2	1,5	8,4	27,9	30,5	26,3	4,2	11,1
40-49	51,0	17,8	20,4	0,6	10,2	27,4	30,6	25,5	5,1	10,8
50-59	36,8	28,5	22,9	2,1	9,7	25,0	33,3	27,1	4,2	10,4
60 i więcej lat	42,7	23,2	16,1	0,9	17,1	30,3	26,1	21,3	3,3	19,0
<u>Miejsce zamieszkania</u>										
Wieś	38,1	24,4	21,0	2,3	14,2	28,2	28,0	24,6	4,7	14,0
Miasto	49,5	20,3	20,3	1,1	8,8	27,5	32,0	24,7	4,1	11,8
<u>Wykształcenie</u>										
Podstawowe	41,8	24,9	15,3	1,9	16,1	31,1	27,6	20,5	3,3	17,5
Zasadnicze zawodowe	43,1	20,1	25,2	2,2	9,4	26,4	29,2	26,7	6,6	10,4
Średnie	51,8	18,2	22,5	0,8	6,7	25,7	34,0	26,9	3,6	9,9
Wyższe	46,8	27,4	21,0	0,0	4,8	22,6	38,7	29,0	1,6	8,1
<u>Sytuacja materialna badanych</u>										
Zła	48,9	22,5	17,6	0,8	10,1	31,9	31,3	19,7	4,0	13,0
Średnia	41,6	21,3	23,2	1,9	11,9	24,0	30,3	28,6	3,1	13,6
Dobra	40,9	20,9	23,6	3,6	10,9	23,6	27,3	30,9	10,0	8,2
<u>Deklarowane zainteresowanie polityką</u>										
Duże	39,3	20,4	30,6	1,5	8,2	20,4	28,1	40,3	2,6	8,2
Średnie	47,7	20,3	21,7	1,7	8,6	28,6	30,3	24,1	5,5	11,2
Nikie bądź żadne	44,6	24,4	14,4	1,6	15,0	30,2	31,8	17,3	3,9	16,8
<u>Przynależność do PZPR</u>										
Należący	34,3	18,6	38,6	0,0	8,6	20,0	25,7	47,1	1,4	5,7
Nie należący	46,1	22,1	19,0	1,6	11,1	28,6	30,4	22,5	4,6	13,8
<u>Przynależność do "Solidarności"</u>										
Członkowie "Solidarności"	40,6	21,9	24,2	1,6	11,7	23,4	24,2	34,4	3,1	14,8
Członkowie "Solidarności" Rolników Indywidualnych	45,0	25,0	17,5	5,0	7,5	25,0	40,0	25,0	5,0	5,0
<u>Przynależność społeczno-zawodowa</u>										
Inteligencja	43,2	15,9	31,8	0,0	9,1	22,7	22,7	40,9	2,3	11,4
Pracownicy umysłowi średniego szczebla	57,3	16,8	18,3	0,8	6,9	30,5	30,5	26,7	3,1	9,2
Pracownicy fizyczno-umysłowi	43,9	20,2	28,9	1,8	5,3	24,6	30,7	28,1	7,9	8,8
Robotnicy wykwalifikowani	41,9	18,1	31,9	1,3	6,9	26,9	25,6	33,8	4,4	9,4
Robotnicy niewykwalifikowani	48,2	21,2	10,6	0,0	20,0	28,2	30,6	17,6	2,4	21,2
Rolnicy	35,5	31,4	15,4	3,6	14,2	27,2	36,7	17,2	4,7	13,6
Właściciele prywatnych zakładów	41,7	25,0	25,0	0,0	8,3	16,7	50,0	16,7	8,3	8,3
Emeryci i renciści	42,5	22,9	20,1	1,7	12,8	30,7	26,3	22,9	4,5	15,6
Gospodynie domowe	52,8	13,9	16,7	0,0	16,7	33,3	19,4	25,0	0,0	22,2
Pozostali	55,1	24,6	5,8	2,9	11,6	24,6	43,5	15,9	4,3	10,1